

85

šime vulas

galerija
suvremene
umjetnosti
zagreb
22. 11—16. 12. 1973.

tonko maroević

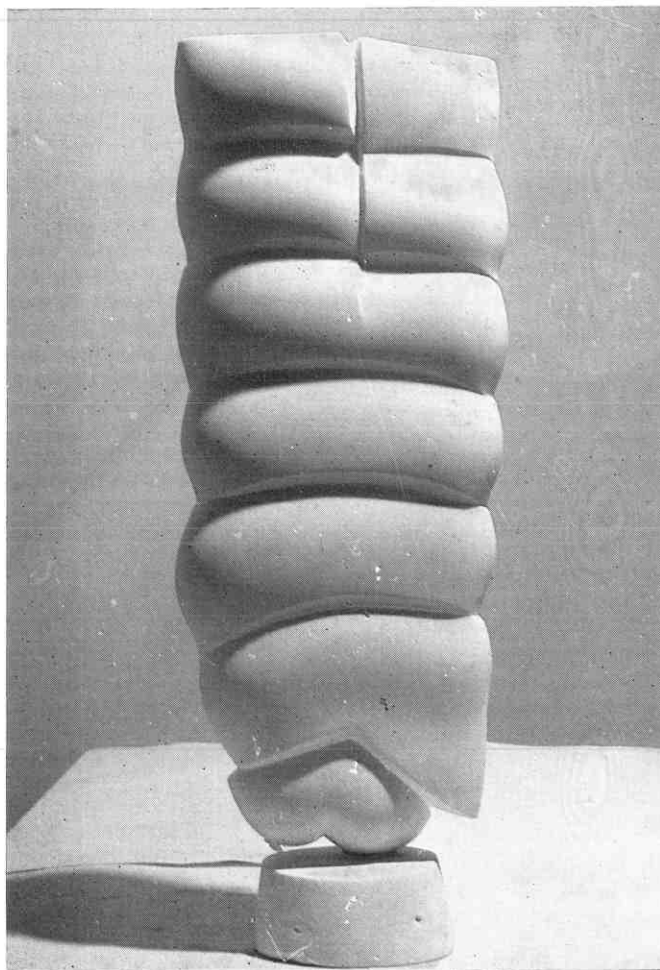

Čemu kipari? — zapitamo li zlorabeći i odveć poznato Heideggerovo pitanje o pjesnicima, naći ćemo se pred uzlom koj nismo svikli razvezivati. Umjesto uobičajenoga: što i kako — odnosno tradicionalne dihotomije sadržaja i forme ili suvremenijega dvojstva označitelja i označenog — eto nas pred problemom što moguća rješenja doista »dovodi u pitanje«. Dakle: čemu kipari u oskudnom vremenu?

Kipovi Šime Vulasa, kao malo koji drugi, podnose kušnju takva upita i pomažu nam, štoviše, da se približimo odgovoru. A pomažu nam, paradoksalno, prije svega time što su pitanje izazvali, što su nas podsjetili na ono ne manje zbiljsko što prethodi oblicima, što su nas prisjetili razloga kipareva djelovanja. Kipovi Šime Vulasa, kazat ćemo najjezgrovitije, ne mire se sa zaboravom.

Dakako, kipovi su općenito podizani protiv zaborava; čak i najbanalnije biste izlivena su u otpornoj bronci ili isklesana u tvrdom mramoru, čak i najnevjestije figure osvojljene su gravitaciji usprkos. Ali Vulas se zaboravu ne suprotstavlja samim izborom materijala, on s njime vojuje i prije nego što se uhvati ukoštac s drvom ili kamenom: ne dopušta mu, naime, da prekrije čiste slike imaginacije i da efemernim iskiti prvotne znakove. Gradivom pamćenja nastoji suzbiti eroziju zaborava.

Na slabim bi temeljima, ipak, počivala Vulasova skulptura kad bi joj jedini korijen bile osobne uspomenne umjetnika, krhka nostalgična pređa neotporna na bilo kakvo vrijeme a kamoli na »oskudno vrijeme«, nevrjeme što nas prema svim prognozama upravo okružuje. Ali Vulasovo je ishodište, usudujemo se reći, u kolektivnom sjećanju, u drevnom iskustvu onih što su brodove svoje opremali da izdrže na ljutim valovima, što su jarbole sadili da se nadmeću s vjetrovima, svijeće užigali da bar malo razmaknu koprenu tame i utvrde gradili

da se odupru nadmoćnom neprijatelju. Vulasovo je ishodište, dakle, u onome što je nužda posvetila, u onome što je nesmiljeno izoštrilo obrtničku osjetljivost predaka, u svemu onome što je neprekinutom uporabom tražilo pravi oblik. U »nejunačkom« našem vremenu ta je baština, oslobođena funkcije, predodređena i osuđena da bude isključivo predmet sanjarije.

Budući da je božica pamćenja, Mnemosyne, majka svih muza, nije ni malo čudno da i kipovi, bremeniti uspomenama poput Vulasovih, upravo izazivlju verbalne evokacije, pjesnička prepričavanja i parafraze. Mi nećemo odmah produžiti u tom

smjeru; jedino ćemo prepoznati kao sasvim legitimne kipareve vlastite asocijacije o pričama s uzglavlja što jezde slikama, o slikama iz vrela uspavanke gdje se zrcale sjećanja, a pogotovo njegov programatski zahtjev: želim raditi da mogu održati brod. Doista, riječ je o ravnoteži što ne bi smjela biti samo statični sretni zbroj elemenata i uspjelo kompoziciono rješenje, nego pretpostavlja i kušnju gibanja po debelom moru ravnodušnosti.

Međutim, Vulas ne čini nikakve ustupke znatiželji, ne dopušta da ga zavedu izvanjski poticaji; u od-

nosu na vladajuće norme umjetničkog ponašanja — ne mijenja se, ostaje isti. Čitavo desetljeće nakon »otkrića identiteta« (B. Gagro) ustrajno se razvija na početnim pretpostavkama, krećući se pomacima gdje drugi grabe dugačkim i nebrižljivim koracima. Nećemo uzvivati samu dosljednost — liječnost i duhovna tromost rodile bi prividno jednakim posljedicama — ali moramo prihvatiti njegovo pravo da postupno ide iz jednog plastičkog problema u drugi i da se ciklički navraća obogaćen iskustvima prethodnih dosegâ i posrtanja. Štoviše, uvjereni smo da jedino za takav put nalazi pokriće u svom emocionalnom ustrojstvu. Ako je vještina u pitanju, ne sumnjamo da bi se Vulas dobro »izvukao« iz svakoga kiparskog zadatka te da bi formalnom ravnotežom kompenzirao bilo kakve »problematske« iskorake; budući da je uvijek u pitanju više od puke vještine, osjećamo da on ne umije i ne želi zaniijekati izvornu »žilu«, gdje se uz oblikovnu rudaču miješa i još neartikulirani konglomerat osjećaja i uspomena, življenog i neživljenog. Dok sluti da iz spremišta likova ima još što odmatati, ne smije prije vremena odustati; dok ga pritišće sila teže, može se nadati plodnosti; dok osjeća tlo pod nogama, može snatrati kako će se s njega vinuti. Ne mora to biti patetični antejski dodir, ali je činjenica da vulasovsko raslinje najbolje uspijeva na »vlažnom« humusu nostalgije, premda u svom rastu ne pokazuje nikakvu »nečistoću« znakova sentimentalnog i literarnog podrijetla: odveć izravnih aluzija ili prečaca metafore. Kao da je sve ono što prethodi oblicima organski prerađeno, iskorišteno kao gnojivo i krajnje sublimirano, tako da se Vulasov rad opravdano dovodi u vezu s traženjem »čiste forme«.

Međutim za razliku od mnogih, čak većine, što »čistoj formi« prilaze putem redukcije postojećega, ljubljenjem epiderme i gonetanjem jezgre vidljivoga, Vulas prvenstveno slijedi načelo konstrukcije predmet-

nog, te traži (i nalazi) težište za nov zajednički život gradivnih elemenata. Dio po dio nižu se ostaci nekoga rasutog univerzuma, najmanje čvrste čestice svijeta razlomljenog u pamćenju, i ponovo se pred nama dižu poput pripitomljenih totema nedvojbene evokativne moći. Sakupljeni i jedan drugome pribrojeni, ali vrlo stroge strukture i začudne jednostavnosti: ne drži ih na okupu slijepa centripetalna sila, nego suprotna plastička misao što ih reda u melodiozne grozdove. Vulasovi kipovi često su tek prostorni reljefi (najčešće s dva glavna pročelja a katkad i sa samo jednim, povlaštenim licem), a ipak nikad nisu samo slikoviti aranžmani, nisu manje kiparstvo od razmahane pa ohlađene stvari mnogih objekata u prostoru. Privlačeci svjetlost na zaglađene plohe i zadržavajući sjenu ispod dubokih ureza, razastirući zrake po mekim prijelazima mramora a prikupljajući ih pod patinirane drvene zglobove — oni žive ne samo vidu na ugodu i opipu na izazov, nego neusporedivom sinestezijom vraćaju i drevne mirise i okuse, izgovaraju starinske riječi i prate u podsvijesti poznatu nam kantilenu; čine prisutnim sve ono što smo najviše izgubili: reznjeve turnja i navoje tijeska, brazde katarki i rebra leuta, koljena svijećnjaka i tipke orgulja, stupove portala i kamenje Tvrdalja...

Ne bismo ih nipošto htjeli svesti na sentimentalni podsjetnik, pretvoriti u proustovsku »madlenu« — sreća što ih brbljanjem ne možemo u ustima rastopiti, što se postojanošću opiru odveć zdušnim i zahuktalim tumačima. Nek nam bude bar dopušteno zaključiti kako je Vulas kipar čije su oči narasle uz stvari. Uostalom, nisu li i kipari čudenje u svijetu?

gabro rajčević 1912–1943

**retrospektiva
umjetnička galerija
dubrovnik
studen—prosinac 1973.**

guido quien